

Fransa Karabağ sorununun neresinde?

Azərbaycan ilə Ermənistan arasındakı 44 günlük savaş boyunca və savaşın durmasından sonrakı aşamada konuya ilişkin politikaları ən çox tartışılan ölkələrdən birisi Fransa oldu. Fransız yetkililərin açıqlamaları və bu ölkə tərəfindən alınan qərarlar ne uluslararası hüquqa ne Fransa'nın sorundakı arabuluculuq rolünə ne AB'nin temel önceliklərinə və ilkələrinə ne de BM Güvenlik Kənsəyi başta olmaq üzere uluslararası kuruluşların almış olduğu qərarlara uyğun değildi. Amma buna rağmen Fransa olumsuz politikalarını sürdürməyə davam ediyor. Doğal olaraq Azərbaycan və Türkiyə də Fransa'nın bu politikalarına təkisini...

Aslında Fransa'nın Azərbaycan topraklarının Ermənistan tərəfindən işğali sorununa (kısa və yaygın ismiylə Karabağ sorununa) ilişkin yaklaşımının temelinde bu ölkənin genel olarak Erməni meselesinə ilgisi, Kafkasya və Ortadoğu'dakı stratejik çıkarları, Fransa'dakı Erməni lobisi, Fransız yöneticilərin ölkələri için AB və küresel sistem çerçevesinde algıladıkları roller və benzeri etkenlər yatmaktadır. Fransa bir yandan kendisine biçtiği "doğru Hristiyanlarının hamisi" rolünü diğər rəkiplərinə kaptırmamak, diğər yandan isə Osmanlı'ya karşı etkili bir araç olarak kullanmak amacıyla özellikle 19. yüzylın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Erməniləri üzərində etkili politikalar uygulamıştır.[1] 1890'lardan itibaren Ermənilər Fransa'ya toplu halde yerleşmiş, Fransa'yı eğitim alma və örgütlenme merkezi, ayrıca Batı Avrupa və ABD'ye geçiş (yayılma) noktası olarak kullanmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Erməni etkenini Osmanlı'ya karşı kullanan Fransa amaçlarına tam ulaşamayınca sonrakı aşamada sözde soykırım iddialarının ortaya çıkmasında və canlı tutulmasında ən önemli ölkələrdən birisi olmuştur.

Direkt Karabağ sorunu bağlamında Fransa'nın ismini sadece 20. yüzylın sonlarından itibaren görmekteyiz. İlginç bir şekilde sorunu alevlendiren adımlardan birisi Paris'te atılmıştı. Sovyet lider Mihail Gorbaçov'un Erməni kökenli ekonomi danışmanı Abel

Aganbekyan'ın 1987 yılında Paris'te yaptığı konuşmada Azərbaycan'ın eski Dağlık Karabağ Özerk Bölgesinin Ermenistan'a birləştiriləcəğine ilişkin iddialar ortaya atması kayıtlara sorunu tırmandıran ilk provokatif girişimlerden birisi olaraq keçmişdir.[2]

24 Mart 1992'de Helsinki'de toplanan AGİK Dışişleri Bakanları Konseyi, Karabağ sorununun çözümünü sağlamak üzere Belarus'un başkenti Minsk'te konferans yapılmasına ilişkin karar alırken konferansın katılımcıları arasında Azərbaycan, ABD, Almanya, Ermenistan, Belarus, İsveç, İtalya, Fransa, Türkiye, Çek ve Slovak Federal Cumhuriyeti'nden oluşan 11 ülkenin ismi belirtilmiştir. Böylece Fransa Karabağ sorununun çözümüne özel olarak katkı yapması gereken arabulucu devletlerden birisi olarak belirlenmiştir.[3] Minsk'te konferans yapılmasına ilişkin karar Ermenistan'ın olumsuz tutumu yüzünden gerçekleşmediği için Fransa bu süreçte ilk başta aktif bir rol alamamıştır. Buna karşın Karabağ sorununa ilişkin gelişmeleri de dikkatle takip etmiştir. Hatta Nisan 1993 başlarında Ermenistan Azərbaycan'ın Kelbecer rayonunu işgal ettikten sonra biraz yumuşak dille de olsa işgali kınayan açıklamalar yapmıştır.[4] Fakat BM Genel Sekreterinin özel raportörünün sunduğu açık rapora rağmen Güvenlik Konseyi'nde Kelbecer'in işgaliyle ilgili kararda Ermenistan'ın açık şekilde suçlanmasını diğer bazı devletlerle birlikte önlemeye çalışmıştır.

Fransa'nın 1997 yılından itibaren AGİT Minsk Grubu'nda Eşbaşkan olmasıyla bu ülkenin Karabağ sorunundaki rolü artmıştır. Dönemin Azərbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev'in açıklamalarına bakılırsa Fransa AGİT Minsk Grubu'nda Eşbaşkan olmak istemiş, Azərbaycan tarafı bu ülkedeki etkin Ermeni lobisi dolayısıyla Fransa'nın önerisine sıcak bakmamıştır. Fakat Fransız yetkililer Ermeni lobisinin Fransa'nın politikalarını değil, Fransa'nın Ermeni lobisi aracılığıyla Ermenistan'ın politikalarını etkileyeceğini ısrarla vurgulamış ve çözüm sürecine olumlu katkı yapmaya söz vermiştir. Gerçekten de 1997 yılında Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın girişimleri neredeyse barış anlaşmasını getirmek üzereydi. 10 Ekim 1997'de Strazburg'da Azərbaycan ve Ermenistan devlet başkanları

çözümə yakın olduklarına ve eşbaşkanların önerilerini (“Aşamalı çözüm” planını) genel olarak kabul ettiklerine ilişkin ortak açıklama bile yapmışlardı.[5] Fakat Şubat 1998’de Ter-Petrosyan’ın istifaya zorlanması ve Mart 1998’de Robert Koçaryan’ın iktidara gelişinden sonra Ermenistan resmen sorunun “aşamalı” çözümüne ilişkin öneriyi verdiği olumlu cevabını geri çekmiş ve barış girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1999 yılında Ermenistan parlamentosuna gerçekleştirilen terör saldırısının ardından zayıflayan barış görüşmeleri Azerbaycan ve Ermenistan’ın Ocak 2001’de Avrupa Konseyi’ne üyelikleri dolayısıyla bu iki ülkenin liderlerinin Fransa’da bulunduğu sırada yeniden canlandırılmıştır. Ocak 2001’de Strazburg’da ve Paris’te, ardından ise 4-5 Mart 2001’de Paris’te Jacques Chirac’ın arabuluculuğuyla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve ortak basın toplantısı düzenlenmiştir.[6] Chirac “görüşmelerin hoş bir ortam içinde geçtiğini”, olumlu gelişmeler kaydedildiğini, içinde bulunduğumuz yıl içinde barış anlaşmasının imzalanacağını umduğunu ifade etmiştir. Yıllar sonra açıklanan bilgilere göre taraflar çözüme yaklaşmış, hatta yaklaşık 1 ay sonra ABD’de yeni görüşmeler bile gerçekleştirilmiş, fakat son anda “bazı dış güçlerin muhalefeti” sürecin başarıyla sonuçlanmasını engellemiştir.

Bu noktadan sonra Fransa’nın barış sürecindeki konumu giderek zayıflamıştır. Fransız Eşbaşkanlar bölgesi heyetleri içerisinde ziyaret etmiş, Fransa cumhurbaşkanları diğer eşbaşkan ülke liderleriyle beraber ya da tekbaşlarına soruna ilişkin açıklamalar yapmış, fakat sorunun çözümü açısından Fransa’nın rolü artık eskisi kadar güçlü olmamıştır. Bu anlamda belki Fransa’nın son önemli ciddi arabuluculuk girişimi Cumhurbaşkanı François Hollande’ın arabuluculuğuyla 27 Ekim 2014 tarihinde Paris’te Azerbaycan ve Ermenistan devlet başkanları arasındaki gerçekleştirilen görüşme olmuştur. Elysee Sarayı’ndan görüşmeye ilişkin yapılan açıklamada, zirvenin Hollande’ın 11-13 Mayıs’ta gerçekleştirdiği Kafkas ziyaretinin devamı olduğu belirtilmiş, Fransa’nın Karabağ sorununa ateşkesten 20 yıl sonra barışçıl bir çözüm bulmak için eşbaşkan olarak yükümlülüklerini bir defa daha yerine

getirdiği vurgulanmıştır. Fransa iki ülke liderlerini uluslararası hukuk prensipleri çerçevesinde sorunun kalıcı çözümü için gerekli çabaları yoğunlaştırmaları yönünde teşvik ettiğini, bölgedeki statükonun savunulamayacağını açıklamıştır.

Sonraki süreçte Fransa'nın isminin özel olarak yer aldığı tek önemli girişim Azerbaycan ve Ermenistan Dışişleri Bakanları arasında 16 Ocak 2019 tarihli görüşmenin Paris'te gerçekleştirilmiş olmasıdır.[7]

Fransa Hollande dönemindeki statükoyu eleştiren söylemlerine rağmen yaklaşık son 19 yıl boyunca sorunun çözümünün değil, çözümsüzlüğün bir parçası olmuştur. Özellikle Sarkozy ve Macron dönemlerinde kendi dış politika ilkelerine, uluslararası hukuka ihanet edencesine söyleler geliştirmiş ve adımlar atmaya çalışmıştır. Temmuz 2020'de Ermenistan'ı Azerbaycan'a karşı kışkırtan en önemli güçlerden birisi olmuş, 27 Eylül 2020 itibariyle Ermenistan'ın provokasyonları nedeniyle başlayan savaş sırasında yine uluslararası hukuka ve uluslararası örgütlerin soruna ilişkin kararlarına aykırı bir tutum sergilemiştir. Fransa'nın (özellikle Macron yönetiminin) bu adımlarını bu ülkedeki Ermeni lobisinin etkisine bağlayanlar olsa da, asıl gerekçelerin daha farklı olduğunu tahmin etmek mümkün. Kuşkusuz ki, mevcut politikaların temelinde diğer etkenlerle beraber Fransa'nın Ortadoğu'da ve Kafkasya'da etkisini kaybetmeye başlaması, özellikle Türkiye'nin rolünü ve adımlarını kıskanması, önemli ölçüde bu nedenle süreci sabote etmeye çalışması, bu yolla Rusya'dan uzaklaşma ihtimali bulunan Ermenistan'ı "kazanmaya" çalışması, eğer sorunun tam çözümünü sabote ede bilirse, gelecekte sorunun çözüm sürecinde daha fazla söz sahibi olma arzusu yatmaktadır. Fransa'nın savaş boyunca temeli olmayan suçlamaları gündeme getirmesi, savaşın ardından Fransa parlamentosunun almış olduğu uluslararası hukuka aykırı karar ve Fransız politikacıların söylemleri süreci sabote etme bakımından kısmen işe yarayacak gibi gözüküyor. Fakat Fransa'nın daha geniş çerçevedeki hedeflerine ne ölçüde ulaşacağı daha çok Rusya, Türkiye ve Azerbaycan'ın sorunun kalıcı çözümü konusundaki

kararlılığına bağlı olacaq.

Aslında Fransa ve diğer önemli güçlerden beklenen uluslararası hukuka saygılı bir biçimde davranmak, BM Güvenlik Konseyi'nin Karabağ sorununa ilişkin 822, 853, 874 ve 884 sayılı kararlarının uygulanmasını sağlamak, bunu kendileri yapamıyorsa yapmak isteyen Azerbaycan'ı desteklemektir. Hatta bunu da yapamıyorsa en azından sessiz kalmaktı. Fakat görünen o ki, Fransa bunu da başaramadı. Özetle, Fransa sorunun çözümü için resmi olarak arabulucu listesinde yer alan ve hatta bir aralar çalışan devlet (AGİT Minsk Grubu Eşbaşkanı) iken şu anda çözüm sürecini baltalamaya çalışan provokatör gibi hareket ediyor.

“Çenelerini kapalı tutmak için çok iyi şansları vardı, ama maalesef o şansı kaçırdılar.” Bu ifadeleri bir zamanlar Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, ABD'nin Irak'ı işgalini destekleyen Avrupa ülkeleri için kullanmıştı. Şimdilerdeyse bu cümle Fransa'nın Karabağ sorununa ilişkin gelmiş olduğu durumun en iyi özeti olarak değerlendirilebilir.

[1] Şenol Kantarcı, “Tarih Boyunca Türk - Ermeni İlişkileri ve Ermeni Sorunu'nun Ortaya Çıkışı” ,
http://dunyasavasi.ttk.gov.tr/upload/files/Ermeni_Kulliyat/9-Cilt/11-SenolKANTARCI.pdf , s. 200-2004.

[2] Thomas de Waal, **Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war**, New York University Press, 2003, s. 20.

[3] Araz Aslanlı, **Karabağ Sorunu ve Türkiye-Ermenistan İlişkileri**, Ankara, Berikan Yayınevi, 2015, s. 63.

[4] Nazim Cafersoy, **Elçibey Dönemi Azerbaycan Dış Politikası (Haziran 1992-Haziran 1993)**, Ankara, ASAM yayını, 2001, s. 85.

[5] “Armenian, Azerbaijani presidents meet”,

<http://www.hri.org/news/balkans/rferl/1997/97-10-13.rferl.html> (8 Temmuz 2012).

[6] Araz Aslanlı, “Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Son Girişimleri Işığında Karabağ Sorunu: Çözüme Doğru mu?”, **Stratejik Analiz**, Nisan 2001, s. 56.

[7] “Münaqişənin həlli prosesi”, <https://mfa.gov.az/az/content/111/munaqisenin-helli-prosesi>